

matów z badaniami Profesora Stanisława Grodzkiego. W niczym nie ma to uchybiać pozostałym tekstom, w większości znakomitym, nawet jeśli niekiedy dotyczącym kwestii nader szczegółowych. Można wyrazić pogląd, że autorzy wszystkich tekstów wykazali wysoką rzetelność naukową i przekazali w darze Profesorowi Stanisławowi Grodzkiemu rozprawy na wysokim poziomie naukowym. Zaowocowało pozostawienie przez redaktorów swobody w wyborze tematu każdego indywidualnego opracowania, bo w efekcie każdy autor podarował do tomu rozprawkę z zakresu sobie dobrze znanego. Nawet nie zainteresowani bezpośrednio okolicznościami wydania książki przyszli czytelnicy znajdą wśród 45 tekstów, każdy dla siebie w różnorodności, rozprawy ważne z naukowego punktu widzenia. Księga zajmie trwałe miejsce w literaturze historycznoprawnej i bibliotekach naukowych.

ADAM LITYŃSKI (Katowice)

Honeste vivere..., Księga pamiątkowa ku czci Profesora Władysława Bojarskiego, Praca zbiorowa pod redakcją Ewy Gajdy i Andrzeja Sokali, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2001, ss. 639.

W dniu 19 listopada 2001 roku na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyło się uroczyste wręczenie Księgi pamiątkowej ku czci Profesora Władysława Bojarskiego. Przekazaniu Księgi towarzyszyła sesja naukowa poświęcona problematyce prawa kanonicznego i rzymskiego. Wykład dotyczący narzeczeństwa i małżeństwa w średniowiecznym prawie kanonicznym wygłosił o. profesor Bronisław Zubert, Profesor Janusz Sondel przedstawił działalność Katedry Prawa Rzymskiego Akademii Krakowskiej w XVI w., natomiast Andrzej Sokala swoje wystąpienie poświęcił wspomnieniom o Władysławie Bojarskim.

Prace nad powstaniem Księgi pamiątkowej ku czci Profesora Władysława Bojarskiego rozpoczęły się w 1998 roku, kiedy to toruńskie środowisko romanistyczne postanowiło uczcić, przypadającą na 21 maja 2000 roku siedemdziesiątą rocznicę urodzin Profesora, wydaniem dedykowanej Mu Księgi jubileuszowej. Niestety niespodziewana śmierć Profesora zmieniła tom studiów jubileuszowych w tom poświęcony Jego pamięci.

Władysław Bojarski (1931–2000) był absolwentem Wydziału Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Studia prawnicze ukończył w 1962 roku uzyskując licencjat i magisterium na podstawie pracy *In integrum restitutio w przedkodeksowym prawie kanonicznym*. W 1964 roku na tymże Wydziale, po pomyślnej obronie rozprawy zatytułowanej *Podstawa prawne in integrum restitutio jako nadzwyczajnego środka odwoławczego od wyroku w prawie kanonicznym*, uzyskał stopień doktora prawa kanonicznego. W latach 1963–1965 wykładał prawo kanoniczne i wyznaniowe w Kolegium Dominikańskim w Krakowie. W tym też czasie wyraźnym przedmiotem poszukiwań naukowych Profesora Władysława Bojarskiego stało się prawo rzymskie. Podjął wtedy trwające trzy lata uczestnictwo w tzw. wyższym seminarium z prawa rzymskiego prowadzonym na Uniwersytecie Jagiellońskim przez Profesorów Wacława Osuchowskiego i Adama Vetulaniego. W roku akademickim 1965/1966 Władysław Bojarski rozpoczął uniwersyteckie nauczanie prawa rzymskiego na Uniwersytecie Warszawskim, a od czerwca 1966 roku na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W kierowanej wówczas przez Profesora Kazimierza Kolańczyka Katedrze Prawa Rzymskiego opracował rozprawę habilitacyj-

ną na temat *Emfiteuza według prawa rzymskiego* (1970). Uniwersytet Mikołaja Kopernika, na którym w 1972 roku objął kierownictwo Katedry Prawa Rzymskiego, był od tego momentu Jego głównym miejscem aktywności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej. W 1991 roku Władysław Bojarski otrzymał tytuł profesora zwyczajnego. Dorobek naukowy Profesora obejmuje m in. cztery monografie (*Emfiteuza według prawa rzymskiego; Pożytki naturalne w prawie rzymskim; Jan Jelonek Cervus z Tucholi i jego twórczość prawnicza; Jan Cervus z Tucholi i jego twórczość prawnicza. Ustrój sądów i prawo procesowe*), kilka podręczników i skryptów przeznaczonych do nauki prawa rzymskiego oraz historii prawa, kilkadziesiąt artykułów i rozpraw naukowych, a także liczne referaty wygłoszone na sympozjach w kraju i za granicą oraz recenzje. Pod kierunkiem naukowym profesora Władysława Bojarskiego powstało osiem rozpraw doktorskich i trzy habilitacyjne, co nie tylko w romanistyce stanowi osiągnięcie ponad przeciętną miarę.

Redaktorzy tomu, Ewa Gajda i Andrzej Sokala, oboje wychowankowie Profesora w zakresie kanonistyki i prawa rzymskiego, zebrali w recenzowanej Księdze czterdzieści siedem tekstów z zakresu prawa rzymskiego, kanonicznego i wyznaniowego, historii prawa oraz innych dziedzin. Księga składa się z dwóch części. W pierwszej poświęconej prawu rzymskiemu i zatytułowanej *Ius Romanum* zostały zawarte dwadzieścia cztery opracowania. W drugiej noszącej tytuł *Ius canonicum et varia* umieszczono dwadzieścia trzy teksty dotyczące prawa kanonicznego i wyznaniowego oraz z innych dziedzin m in. historii, historii prawa i prawa cywilnego.

Księgę rozpoczyna *Słowo wstępne* (s. 9) przygotowane przez ostatnich uczniów Profesora: Wojciecha Dajczaka, Ewę Gajdę, Wiesława Mossakowskiego i Andrzeja Sokalę. Uzasadniając powstanie Księgi autorzy piszą, iż publikacja ta jest wyrazem głębokiego przeświadczenia, że osoba Profesora Władysława Bojarskiego, Jego badania naukowe, wieloletnia działalność dydaktyczna oraz wkład i zaangażowanie w prace Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, jak również Jego postawa moralna godne są uznania i głębokiej wdzięczności. Dlatego też, liczne grono Jego uczniów, przyjaciół i współpracowników wzięło udział w tworzeniu wspólnego dzieła dla upamiętnienia pamięci Profesora Władysława Bojarskiego.

Następnie zostały umieszczone teksty, których celem jest przybliżenie postaci Profesora Władysława Bojarskiego, Jego biografii oraz dorobku naukowego. W *Ostatnim pożegnaniu Profesora Władysława Bojarskiego* (s. 10–12), autorstwa Dziekana Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu Profesora Zbigniewa Witkowskiego oraz w *Mowie Żałobnej ku czci Profesora Władysława Bojarskiego* (s. 13), której autorami są: Wojciech Dajczak, Ewa Gajda, Wiesław Mossakowski, Wojciech Nowak SJ, Bartosz Rakoczy i Andrzej Sokala, została opisana droga życiowa oraz naukowa Profesora. We fragmencie zatytułowanym *Pożegnanie Władka* (s. 14–15) postać Władysława Bojarskiego przedstawił Jego przyjaciel Profesor Stanisław Dembiński. Na zakończenie wstępu umieszczono homilię Wacława Oszejcy SJ „*Nie przyszedłem rozwiązywać zakon, ale wypełnić...*” (s. 16–18).

W pierwszej części Księgi zawarto artykuły odnoszące się do problematyki z zakresu prawa rzymskiego. Część tę rozpoczyna praca Ewy Borkowskiej-Bagieńskiej (UAM), rozpatrująca obecność prawa rzymskiego we współczesnej kulturze prawnej Europy (s. 21–27). Następnie Wojciech Dajczak (UAM/UMK) przedstawia pojęcie *bona fides* w konstytucjach Dioklecjana dotyczących prawa kanonicznego (s. 29–37). Z kolei prawem rzymskim w poezji Publiusza Owidiusza Nazona (s. 39–64) zajmuje się Marzena Hanna Dyjakowska (KUL). Postać Jana Wincenckiego Bandtke – Steżyńskiego opisuje Ireneusz Jakubowski (UŁ) w pracy *Kilka uwag o Janie Wincenty Bandtke – znanym czy może zapoznanym historyku prawa i romanisście* (s. 65–73). Sytuacja prawa i społeczna kapłanek bogini Westy została omówiona w artykule Moniki Krawczyk (UŁ) pt. *Pozycja prawna i status społeczny Westalki* (s. 75–88). W artykule *Filius socius* (s. 89–95) Jerzy Krzynówek (UW) analizuje kwestię zawarcia umowy spółki z synem podległym ojcu. Następnie problematykę dotyczącą działalności edylów w sprawach związanych z ochroną gruntów rolnych i pastwisk bada Marek Kuryłowicz (UMCS) w artykule *Działalność edylów*

rzymskich w okresie republiki w sprawach agrarnych (s. 97–109). Podstawy prawne ograniczenia marnotrawców w zdolności do czynności prawnych rozpatruje Franciszek Longchamps de Bèrier (UW) w artykule pt. *Kilka uwag o powodach ograniczania marnotrawców w zarządzaniu własnymi dobrami* (s. 111–118). W tekście *Jurysdykcja nieprocesowa w prawie rzymskim a współczesne postępowanie nieprocesowe* (s. 119–132) Kazimierz Lubiński (UMK), analizuje rozwój rzymskiego postępowania nieprocesowego. Kolejne opracowanie, autorstwa Wiesława Mossakowskiego (UMK), przedstawia elementy publicznoprawne rzymskich skarg cywilnych (s. 133–138). Problematyka powtórnego małżeństwa wdowy została omówiona w artykule Piotra Niczyporuka (UwB) pt. *Powtórne małżeństwo wdowy w okresie tempus lugendi w epoce archaicznej prawa rzymskiego* (s. 139–149). Interesujący temat skarg *actio de damno adversus nautas caupones* i *actio furti adversus nautas caupones stabularios* podjął Tomasz Palmirski (UJ) w pracy *Pozaukłonna odpowiedzialność armatorów, oberżystów i właścicieli stajen w przypadku szkód wyrządzonych osobom korzystającym z ich usług* (s. 151–169). Problematykę lichwy referuje Anna Pikulska-Robaszkiewicz (UŁ) w artykule *Problem lichwy w republikańskim Rzymie – zarys problematyki* (s. 171–193). Kolejna praca, autorstwa Bronisława Sitka (U.Warmińsko-Mazurski), dotyczy prawnych aspektów listu Św. Pawła do Rzymian (s. 195–211). Następnie Zuzanna Służewska (UW) analizuje stosunek norm zawartych w D.17,2,82 a zasad odpowiedzialności wobec osób trzecich wspólników konsensualnej rzymskiej *societas* (s. 213–224). O początkach Katedry Prawa Rzymskiego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika pisze Andrzej Sokala (UMK) w artykule pt. *Witold Lis-Olszewski i początki Katedry Prawa Rzymskiego UMK w Toruniu* (s. 225–233). Wpływ prawa rzymskiego na prawo polskie rozpatruje Janusz Sondel (UJ) w pracy *Il diritto romano quale fonte d' ispirazione* (s. 235–243). W kolejnym tekście zatytułowanym *Zastaw na zabezpieczenie wiarygodności terminowej, warunkowej i przyszłej w świetle prawa rzymskiego* (s. 245–255). Iwona Szpringer (UMCS) omawia instytucję prawa zastawu. Następnie twórczość Stanisława Wróblewskiego przedstawia Edward Szymoszek (U Wrocławski) w opracowaniu *Prawo podmiotowe w nauczaniu Stanisława Wróblewskiego* (s. 257–268). W tekście zatytułowanym *Kilka uwag na temat domniemanych interpolacji justyniańskich* (s. 269–278) Jakub Urbanik (UW) analizuje występowanie interpolacji w kodyfikacji justyniańskiej. Problematyka *cogitatio* (myśl) i *voluntas* (zamiar) została poruszona przez Witolda Wołodkiewicza (UW) w pracy *Cogitatio-voluntas w rzymskim prawie karnym. Na marginesie D.48,19,18: cogitationis poenam nemo patitur* (s. 279–286). O Ustawie XII tablic pisze Maria Zabłocka (UW): *Ustawa XII tablic źródłem zasad współczesnego prawa* (s. 287–302). Istotę *affectio maritalis* przedstawia Jan Zabłocki (UKSW) w pracy *Zgoda małżeńska w prawie rzymskim* (s. 303–312). Część pierwszą Księgi zamyka artykuł Elżbiety Żak (UMCS) poświęcony *actio hypothecaria* czyli windykacji zastawu (s. 313–323).

W części drugiej recenzowanej Księgi zostały umieszczone teksty nawiązujące swoją problematyką do zagadnień z zakresu prawa kanonicznego i wyznaniowego oraz innych wybranych dziedzin. Część tę rozpoczyna artykuł poświęcony małżeństwu konkordatowemu po Vaticanum II (s. 327–341), opracowany przez Witolda Adamczewskiego SJ (W-wa). Charakter przeszkody małżeńskiej *mixtae religionis* bada Ewa Gajda (UMK) w opracowaniu *Zakres podmiotowy przeszkody mixtae religionis według kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku* (s. 343–355). Wzajemne stosunki państwa polskiego i Kościoła omawia Wojciech Góralski (UKSW) w pracy *Niezależność i autonomia państwa i Kościoła jako podstawowa zasada w stosunkach dwustronnych w świetle Konkordatu polskiego z 1993 roku* (s. 357–368). O prawie do samoobrony pisze Edward Kaczyński OP (Rzym) w tekście *Prawo – obowiązek „słusznej obrony” i jej zastosowania, Aspekty teologiczno-moralne* (s. 369–387). Wojciech Nowak SJ (UKSW) w swoim artykule *Katolik i autorytet nauczycielski Kościoła w kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku* (s. 389–411) podjął interesujący temat stosunku katolików do prawd głoszonych przez Kościół. Kolejna praca, autorstwa Bartosza Rakoczego (UMK), poświęcona jest zagadnieniu zakon-

nik jako pracodawca (s. 413–422). Sztuce oratorskiej poświęcone jest opracowanie Anny Appel (UMK) *Jak nie należy przemawiać. Quintilian, Inst. OR. XI,3,10149; de pronuntiatione* (s. 423–431). Następnie twórczość Carla Bassolio, włoskiego malarza, pejzażysty, twórcy scen batalistycznych oraz autora wielu litografii i szkiców, omawia Włodzimierz Appel (UMK) w tekście *Carlo Bassoli i jego „szkice epigraficzne”* (s. 434–438). W dalszej kolejności Andrzej Gaca (UMK) przedstawia prawo procesowe w jutlandzkim kodeksie Waldemara II z 1241 roku (s. 439–451), a Janusz Gilas (UMK) klauzulę największego uprzywilejowania (s. 453–461). O odwołaniu darowizny pisze Mariusz Jerzy Golecki (UŁ) w artykule *Wybrane aspekty odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego* (s. 463–478). Do archeologii sądowej sięga Danuta Janicka (UMK) w pracy *Antyczne i biblijne sceny sądowe w Ratuszu Staromiejskim w Toruniu* (s. 479–492). Kolejne opracowanie, którego autorem jest Tomasz Justyński (UMK), przedstawia problem odpowiedzialności cywilnej lekarza w związku z nieudanym zabiegiem sterylizacji, w świetle prawa niemieckiego (s. 493–504). Urszula i Sławomir Kalembkowie (U.Warmińsko-Mazurski) są autorami tekstu poświęconego Uniwersytetowi Wileńskiemu: memoriał z początku XIX wieku o zadaniach kształcących Akademii i studiach prawniczych. Wyciąg ze zbioru rękopisów Uniwersytetu Wileńskiego (s. 505–514). Z kolei wstępy do polskich konstytucji z lat 1791–1921 (s. 515–533) opracował Marian Kallas (UKSW/UMK). Postać Henryka Strobanda, wieloletniego ławnika, rajcy i burmistrza toruńskiego, przybliżył w artykule *Henryk Stroband (1548–1609) i Jego koncepcja opieki nad sierotami* (s. 536–547) Zbigniew Naworski (UMK), natomiast dzieło Macieja Śliwnickiego – *Sigismundine* (s. 549–570) omówił Jarosław Reszczyński (UJ). Kwestią odpowiedzialności spadkobierców opiekuna wobec jego wychowanków w prawie ateńskim (s. 571–579) zajął się Jarosław Rominkiewicz (U Wrocławski). Z kolei Władysław Rozwadowski (UAM) rozpatruje zagadnienie *Posiadanie w polskim prawie cywilnym, przemiany strukturalne – potrzeba nowelizacji* (s. 582–587). Autorem kolejnego artykułu, poświęconego Toruniowi, jest Stanisław Salmonowicz (UMK), który w pracy pt. *Cyccero w murach Toruńskiego Gymnasium Academicum XVII–XVIII w.* (s. 589–601), omówił działalność toruńskiego gimnazjum humanistycznego. Pojęcie „prawa nadrzędnego” w kulturze prawnej starożytności (s. 603–612) przedstawiła Katarzyna Sójka-Zielińska (UW). Następnie zostało umieszczone wystąpienie w Senacie RP w dniu 25 czerwca 1992 roku (s. 613–615) Andrzeja Tyca (Toruń). Część drugą Księgi poświęconej pamięci Profesora Władysława Bojarskiego zamyka artykuł Błażeja Wierzbowskiego (UMK) *O przydatności użytkowania wieczystego* (s. 617–625).

W zakończeniu Księgi została zawarta bibliografia prac Profesora Władysława Bojarskiego (s. 627–630), opracowana przez Andrzeja Sokalę, oraz wykaz recenzji Profesora w przewodach doktorskich i habilitacyjnych (s. 631–632), zebrany przez Ewę Gajdę.

Księgę zamyka aneks pt. *Korzenie cywilizacji zachodniej* (s. 633–639), który zawiera tekst wykładu inauguracyjnego, wygłoszonego przez Profesora Władysława Bojarskiego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w roku akademickim 1991/1992.

Ten krótki z konieczności przegląd zawartości tomu poświęconego Profesorowi Władysławowi Bojarskiemu pozwala na stwierdzenie, że stanowi on wyraz aktualnych zainteresowań badawczych polskich romanistów, badaczy prawa kanonicznego oraz historyków prawa. Wydany tom uznać należy także za osiągnięcie sztuki edytorskiej. Księga ma przejrzysty układ i staranną korektę. Wreszcie co najważniejsze, pozwala na przywołanie w pamięci sylwetki Profesora Władysława Bojarskiego, którego postaci i działalności księga jest przede wszystkim poświęcona.